УДК 141.319.8:164.02:821.09(73)
DOI: 10.18523/2617-8907.2023.6.7-14

Юрій Джулай

ПІЗНІЙ ВІТҐЕНШТАЙН К. ҐІРЦА: «НАСИЧЕНИЙ ОПИС» ЯК АНТРОПОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ТА ОСЕЛЯ АНТРОПОЛОГА

У статті розглянуто питання розвитку К. Ґірцем можливості розуміння особливостей «насиченого опису» культур, яке несе інтегральний образ «життя» у ньому, джерелом якого є образ відчуття кроків на ґрунті чужої культури Л. Вітґенштайна. На основі аналізу звернень К. Ґірца до праць К. Берка, Р. Уеллека і О. Уоррена, С. Ланґер та С. Хаймана було виділено образи заняття літературною критикою та життям під тиском популярних ідей науки, оригінально розвинені в образи тривалого заняття насиченим образом, або реакцій на методологічні спокуси від grande idée.

Ключові слова: Л. Вітґенштайн, К. Ґірц, К. Берк, Боварі, С. Ланґер, Р. Уеллек, С. Хайман, насичений опис, криптограф, символічні стратегії, манускрипт.

Постановка проблеми. Якщо врахувати звернення К. Ґірца до опису вдячності «пізньому Вітґенштайну» в передмові до праці «Природне світло» («Available light») (Geertz 2000, IX–XIV), то можна виділити дві важливі позиції. Перша стосувалася визнання «Філософських досліджень» Л. Вітґенштайна ресурсом переведення самовідданого пошукового існування К. Ґірца в потоці ідейних тенденцій наук, нових рухах, які несли нові інтелектуальні імпульси, у стан вираження. Друга стосувалась не стільки уваги до виділення з «Філософських досліджень» понять про «форми життя», «дотримання правил», принципової уваги «не до значення слів, а використання їх», «сімейної спорідненості» значення слів, появи «хмари філософії у краплі граматик» та деяких інших понять, «ніби спеціально створених для уможливлення антропологічного дослідження». На тлі згаданого К. Ґірцем внутрішнього розриву Л. Вітґенштайна з його прийнятим раніше постулатом ідеальної кришталевої чистоти логіки та описом її у все більш відмінних формах існування на шорсткому ґрунті, дотримання якого він радикально проголошує (Вітґенштайн 1995, 136; Wittgenstein 1986, 46), сам К. Ґірц робить схожий начерк власної відмови від «ковзання на кантіанських, ґеґелівських чи картезіанських льодах» (Wittgenstein 1986, 12) на користь твердого ґрунту польового дослідження. Тому проголошенням необхідності переведення репрезентацій уявного світу місцевих жителів як дій у знаках на твердий ґрунт, про яке він говорить в есеї «Насичений опис: у пошуках інтерпретативної теорії культури» (Ґірц 2001, 21; Geertz 1973, 13), він підкріплює спробу Л. Вітґенштайна визначити критеріальну ознаку втрати розуміння людей інших культур не через неможливість пристосуватися до них (Вітґенштайн 1995, 303), а через відчуття втрати власних ніг в іншій культурі (Wittgenstein 1986, 225).

© *Юрій Джулай,* 2023

Відновлення проголошення необхідності проводити аналіз символічного світу неписемних спільнот на ґрунті їхнього власного життя може свідчити лише на користь присутності в ній певної відмови К. Ґірца від власного попереднього «інтелектуального ковзання», царину якого можна побачити в примітці есею «Ідеологія як культурна система» (Гірц 2001, 244). З неї видно, що К. Ґірц ніби розчинився в суто інтелектуальному тлумаченні символу в «найширшому значенні», бо обрав для його розуміння здатність будь-яких об'єктів та дій бути «провідником певної ідеї», додаткове підтвердження якому він знайшов у праці С. Ланґер (Langer 1954, 61–6) та аналізі «символічної дії» К. Берка (Burke 1941). Але позитивне значення заняття К. Ґірцем антропологією на великій відстані від польового дослідження і дотепер не проаналізовано, хоча саме цей досвід дав поштовх до долучення багатофункціональних образів життя насиченим описом до репрезентації змісту концепції насиченого опису.

Стан наукової розробки проблеми. На сьогодні питання присутності ідей Л. Вітґенштайна в методології антропологічних досліджень давніх культур, у засадах аналізу релігії та ідеології як культурних систем є загальноприйнятою темою з розгалуженою мережею аналітичних коментарів і критики наслідків такої інтелектуальної взаємодії. Ядром найбільш кваліфікованої репрезентації такої взаємодії стала розподільна кваліфікація концептуального опрацювання ідей, понять і теорій Л. Вітґенштайна, яку запропонувала Анат Білецкі (Biletzki 2003, 17–20). На її думку, подальше продовження розподільної дихотомії «інтерпретація – використання» У. Еко стосовно Вітґенштайна визначається не тільки тим, що є філософи, які інтерпретують і використовують його ідеї, а й тим, що інтерпретація його ідей, якими займалися Б. Рассел, Р. Карнап, Е. Анскомб, Я. Гінтікка, П. Ґакер, С. Шанке, С. Кріпке, С. Даймон та Г. Патнем, сягала рівня розкриття наміру, вкладеного Л. Вітґенштайном у висловлювання, наслідків закріплення нового значення висловлювання та складності його розуміння, серій перерозподілу попередніх опанованих смислових акцентів від нового висловлювання або терміна (Biletzki 2003, 18). І попри наявність історично відмінних завершень цих інтерпретацій: концептуальним звуженням значення філософії Л. Вітґенштайна (Б. Рассел, Р. Карнап); проголошенням необхідності глибоко сприйняти філософію Л. Вітґенштайна як приклад заняття «не-філософією» (С. Кріпке); проголошенням непоміченої радикальної оригінальності раннього Вітґенштайна (С. Кевел), яким належить і надалі активно користуватися (Biletzki 2003, 18, 201), не стирає сенсу проведення кордонів між «інтерпретацією» та «використанням» будь-якої частини його філософії, бо розповіді про інтерпретації Вітґенштайна не можуть одночасно відігравати роль розповідей про сталі форми використання його доктрин (Biletzki 2003, 18).

Особливо популярним прикладом продовження практик «інтерпретацій» філософії Л. Вітґенштайна стало виділення ініціатив Р. Рорті (Biletzki 2003, 76), які було проголошено у статті «Вітґенштайн, привілейований підхід і непередаваність» (Rorty 1970, 192–205). Суміщення і порівняння власних критичних оцінок із відповідними оцінками Д. Кука та Д. Пічера валідності/невалідності аргументів Л. Вітґенштайна стосовно можливості/неможливості існування індивідуальної мови (Biletzki 2003, 77) Р. Рорті підсумував тезою про існування прихованого пошукового наміру у Л. Вітґенштайна: знайти в обговоренні питання можливості/неможливості індивідуальної мови аргументи на користь можливості «позбутися картезіанського скептицизму в самих його основах» (Rorty 1970, 205) та широко користуватися цією інтерпретацією. Саме таке обернення інтерпретації фрагмента «Філософських досліджень» Л. Вітґенштайна на його використання зблизило його, згідно з А. Білецкі, з групою послідовних прихильників філософії Л. Вітґенштайна, у якій разом із К. Ґірцем опинилися Ґ. Піткін та С. Тулмін (Biletzki 2003, 18). Доволі важливим надбанням аналізу послідовного використання «Філософських досліджень» Вітґенштайна в працях К. Ґірца А. Білецкі вважає список-коментар послідовних посилань К. Ґірца на фрагменти «Філософських досліджень» Л. Вітґенштайна (Biletzki 2003, 159–61, 212). Всебічний аналітичний розгляд П. Шенкманом (Shankman 1986, 261–70) інтерпретаційної теоретичної програми К. Ґірца показав, що позитивне ставлення до тривалого пояснення К. Ґірцем оригінальності теоретичних узагальнень культуральних описів антропології як принципово незавершеної науки через накопичення в ній описів незавершеної адаптації символічних значень конкретних культурних практик до соціального життя культурної спільноти перестає відігравати роль теоретичної візії, яка надихає дослідників приєднуватися до інтерпретаційної програми К. Ґірца. У прикінцевій частині своєї праці Дж. Спрінґс (Springs 2008,

953–8) виділив важливі аналітичні результати «вичитування» в «насиченому описі» К. Ґірца зображення ходи символічних змін культури згідно з правилами «неформальної логіки життя», які б відповідали описам засвоєння правил гри під час гри Л. Вітґенштайна. На тлі такого зіставлення було показано, що «насичений опис» К. Ґірца дійсно не містить ідеї виділення привілейованих станів практик як основи інтегральної символічної дії (Springs 2008, 956–7). Водночас презентацію цих станів практик К. Ґірц не узгодив із правилом їх «мінімальної когерентності»: обрахунок інтегральної символічної дії К. Ґірц вів тільки від станів змін, без урахування участі в символічній інтеграції культури дій консервативних і пасивних практик із відповідних станів власної ідентифікації (Springs 2008, 958). При цьому семіотичне тло оперування К. Ґірцем поняттям символу стає своєрідним тропологічним вилученням теорії значення з концепції «насиченого опису» (Springs 2008, 954). Результатом опису Р. Беллом точок відкритості концепції «насиченого опису» давніх неписемних культур К. Ґірца до ідей «Філософських досліджень» Л. Вітґенштайна став перелік неприйнятних для К. Ґірца замін осягнення глибин відмінностей культур на рівні «неформальної логіки справжнього життя»: 1) розподіл культур за домінантними ідеями; 2) депсихологізація глибин культур; 3) подання культурних відмінностей за варіації множини норм культур або охоплення патерном цих варіацій (Bell 1984, 304). На тлі саме такої методологічної диспозиції антропологічної репрезентації відмінностей культур Р. Белл вважає зрозумілим приєднання К. Ґірцем сили уяви як носія встановлення імагінативного контакту з «банальностями» життя незнайомих культур та надання їм більшої прозорості. Проведення Л. Вітґенштайном порівняльної паралелі терплячості мови до описів її різного використання, яке не стає наближенням до відповіді на питання про її сутність, Р. Белл подав за еквівалент кваліфікації К. Ґірцем перетворення насичених описів культур неписемних спільнот на збирання та описи фольклору, класифікації культур за рисами та культурними інституціями як фіктивну підміну відповіді на питання про культуру (Bell 1984, 305).

Мета статті – показати, як включення переведеної в позитивну форму метафоричної частини тези Л. Вітґенштайна про нерозуміння людей із культур із вкрай відмінними традиціями життя на розуміння, ознакою якого є повернення людині відчуття ґрунту під ногами в цій культурі (Ґірц 2001, 21; Wittgenstein 1986, 13), до складу концепції «насиченого опису» культур дало поштовх праці К. Ґірца над посиленням виразності саме репрезентації особливостей «насиченого опису» через галерею образів самовідданого життя в ньому етнографа. У статті за джерело формування цієї галереї образів прийнято досвід вражень К. Ґірца від образів життя в науці та літературі, опис яких містили праці К. Берка (Burke 1941), С. Ланґер (Langer 1954, 61–6), Р. Уеллека і О. Уоррена (Wellek and Warren 1949) та С. Хаймана (Hyman 1955).

Виклад основного матеріалу. Концепція «насиченого опису» К. Ґірца була доволі оригінальною для спільноти етнографів, культурологів та антропологів, бо не обіцяла знайомої науковцям очікуваної завершення серії послідовних інтерпретацій символічно-насичених подій неписемної культури в чіткому визначенні сутності дослідженої культури, яку було приховано цими подіями, а й надалі була вимушена говорити натяками, «тому що ми не маємо більш чіткої мови», для того щоб їх виразно викласти (Ґірц 2001, 34; Geertz 1973, 24). Саме в результаті праці над урізноманітненням форм підведення до розуміння нетривіальних глибин концепції «насиченого опису» К. Ґірц виділив образ «життя етнографа» в «насиченому описі» одним із каналів можливого збагачення його образного подання. До певної міри вони були своєрідним приєднанням і продовженням образних описів науки як обраних способів життя у ній, на які була багата передовсім «Теорія літератури» Рене Уеллека та Остіна Уоррена (Wellek and Warren, 1949), яку К. Ґірц вніс до списку праць, дотичних до спроби К. Берка створити автономну науку з течії досліджень «символічної дії» (Ґірц 2001, 244; Geertz 1973, 208). У розділі «Літературна теорія, критицизм та історія» (Wellek and Warren 1949, 29–37) Р. Уеллек та О. Уоррен описували сучасну ситуацію проблемної інтеграції практик критики з історією та теорією літератури, де, зокрема, розглядали яскраві приклади персоніфікованої інтеграції, де згаданий вище К. Берк був більше теоретиком, ніж істориком або критиком літератури (Wellek and Warren 1949, 30). Іноді така відмінність видавалася логічно простою, бо історик мав триматися не просто хронології, а пояснювати походження творів, а критик мав пояснювати успіх і невдачі творів (Wellek and Warren 1949, 31). Але таке розуміння відмінностей теоретика та критика як життя в різних поясненнях історичного розвитку і станів літератури вимагало від критика руху в бік поглиблення знання історії літератури

як важливої умови існування критики за межами набутих особистих уподобань з невеликої кількості творів. Без знання історії як запобіжного заходу від плутанини в критичних судженнях (Wellek and Warren 1949, 36–7) критик був приречений на життя в дивній інтеграції безглуздих припущень, мандрівок автобіографіями літературних шедеврів та перебування в більш віддаленій історії з почуттям «задоволення від того, що передав цю справу антиквару та філологу» (Wellek and Warren 1949, 37). Звичайно, що К. Ґірц не бачив можливості продовження афористичного вислову «етнографія – це “насичений опис”» (Гірц 2001, 17; Geertz 1973, 10) в уподібненні життя в ньому життю антиквара, яке присвячене збиранню культурних цінностей повсякдення не з археологічної давнини. Ось чому для афористичного визначення етнографії як «насиченого опису» К. Ґірц знаходить «картину» уподібнення життя етнографа в насиченому описі, на якій умовно зображено тривалий процес читання послідовних фрагментів манускрипту з додаванням правил заміни читання манускрипту як тексту з графічним записом звуків на поверхню умовного манускрипту, де багато пропусків, невідповідностей, тенденційних коментарів, записаних не загальноприйнятим графічним способом передання звуку, а окремими прикладами упорядкованої поведінки.

Коли К. Ґірц стикнувся з тим, що його послідовне сприйняття «структур означування» (*structures of signification*) як основи «насиченого опису», яке запропонував Г. Райл, після запропонованої останнім репрезентації функціонування структур означування за схемою функціонування кодів, він відчув потребу «м’яко» підкреслити неприйнятність такої аналітичної перспективної заміни (Гірц 2001, 12, 16–17; Geertz 1973, 6, 9). Прийняття такої заміни означало, що в перспективі «насичений опис» як дослідження, що веде до накопичення описів дедалі тонших відмінностей у кожній із локальних неписемних культур, має закінчитися описом кумулятивної адаптації цих відмінностей до певного оригінального культурного коду. На думку К. Ґірца, таке уподібнення перебування етнографа в насиченому описі роботі шифрувальника не пасує етнографу, а радше літературному критику в його розшуках соціальної основи або соціального значення художніх творів (Гірц 2001, 17; Geertz 1973, 9). До певної міри саме тут, під кутом розуміння загрози заміни «насичених описів» відмінностей культур на кодову репрезентацію їхніх відмінностей, а самого «насиченого опису» на пошук таких кодів, К. Ґірц невипадково згадав про опис давньої історії приязні до використання ідеї декодування в літературній критиці. Він добре пам’ятав яскравий опис вияву цієї приязні до шифрування в розділі «Уява, метафора, символ, міт» (Wellek and Warren 1949, 190–218) авторами зі «списку К. Ґірца», які входили до умовного співтовариства підтримки ідеї створення окремої науки про «символічну дію» (Гірц 2001, 244; Geertz 1973, 208).

Для К. Ґірца дуже важливим був опис Р. Уеллеком та О. Уорреном конкретної спроби репрезентації поезій як досвіду руху від образів до метафор, які через свою регулярну присутність перетворюються на символ або символічну систему (Wellek and Warren 1949, 194). Як приклад перевірки такого системного розподілу життя значення слів в образах, метафорах та символах було наведено використання поняття «панівного символу» (*rulling symbol*) В. Б. Єтсом в інтегральній характеристиці поезій П. Б. Шеллі: усі його твори містять образи, які набули символічного значення або ж ні, та такі, що наближаються до символічного існування. Зокрема, образи печери та вежі, які лише згодом набули символічного значення у П. Б. Шеллі, є прикладом виправдання використання образу розподільної поетичної символізації образів. Але запропонована схема вибіркових ліній символізації не знімала проблем розуміння ідентифікації символічних вимірів поезії, які активно обговорювали прибічники антитези «загального» та «індивідуального» символізму. Такий розподіл на «символізми» не бачив «оригінальності» сучасних поезій у доведенні відомих образів і метафор до вираження в незнайомих до цього символах, а бачив символічність сучасної поезії в надзвичайній оригінальності поетичного твору вже на рівні образів і метафор. Тому всю попередню поезію, відповідно до такої символічної, персоніфікованої оригінальності, було складено з репрезентативних зразків з класу загальної, досить однорідної символізації та класу «конвенційної» символізації з відмінних і водночас близьких зразків символізації. І тут Р. Уеллек та О. Уоррен знаходять виразний образ оригінального підтвердження дієвості оперування поняттям «індивідуального» символізму. Це історія про «розумного» студента, який на основі тези про «індивідуальний символізм» як систему уподібнює роботу індивідуального символізму з образами, метафорами та символами автоматичним операціям криптографа, який може швидко виявляти усе чуже для конкретного зразка поетичного «індивідуального символізму».

Звичайно, що такий зразок ідентифікації символічної неповторності конкретної поезії, який запропонував уявний студент, можна за К. Ґірцем вважати історичним підтвердженням давньої прихильності літературних критиків до поняття кодів у широкому значенні. Але, найімовірніше, іронічна довіра до радикальної пропозиції студента пояснювати оригінальність сучасних поезій існуванням у ньому автоматичного розпізнавання загроз захоплення уяви поета чужими для нього образами, ідеями та символами була для К. Ґірца переконливим прикладом збереження в криптографічних, шифрувальних аналогіях носія швидкого зняття або підміни проблеми, якого треба послідовно уникати і в аналізі відмінностей функціонування символічних систем неписемних культур.

Ще однією працею, яка була в полі зору К. Ґірца під час занять антропологією на великій відстані від польового дослідження, є «Філософія літературної форми: дослідження символічної дії» Е. Берка (Burke 1941, 293–305), у якій особливо виразним, близьким до інтересів К. Ґірца, був розділ «Література як риштунок життя» («Literature as equipment for living»). Крім того, К. Ґірц був уже обізнаний зі стислою аналітикою С. Хаймана (Hyman 1955, 332–3). С. Хайман звернув увагу на те, що К. Берк дав опис софістичного налаштування і закріплення значення художніх творів у значеннях базових життєвих стратегій, словниках прислів'їв, який містив: пошук ворогів і союзників, згоду із втратами, захист від лихого ока, пошук спілкування та прибутків, виконання різних наказів, застережень та умовлянь, втіхи та помсти (Hyman 1955, 332). Хоча словник прислів'їв К. Берка (Burke 1941, 294) у переказі С. Хаймана дещо втратив у поданні його складників як короткого запису наслідків соціально випробуваних звернень літератури до опису знакових подій, але це не викривляло самої концепції К. Берка. Коли ж С. Хайман перейшов до опису принципової помилки, яку імпліцитно несло закріплення певних символічних стратегій літературного письма за описом певних стратегій життя, він знайшов цікавий образ втрати здорового глузду в логіці такого закріплення, згідно з якою «зведення будинку ототожнюють із поемою про це зведення» (Hyman 1955, 333). Але в описі наближення до таких неприпустимих помилок концепції стратегій письма С. Хайман використовує цитування К. Берка з фрагментів, яких немає в есеї «Література як риштунок життя», хоча саме його С. Хайман обрав для аналізу його оригінального змісту.

У цьому ж есеї К. Берка К. Ґірц звернув особливу увагу не на описи символічних стратегій популярної літератури, а на окреслення двох нових символічних стратегій сучасної літератури, які мали ознаки руху в бік «реалізму» (Burke 1941, 299). Першу стратегію відображено в картині своєрідного дотику до «академізму», який залишився саме дотиком, бо введення читача в царину науки без звернення до науки, до понять сучасної філософії науки обов'язково призводить до помилок, які аж ніяк не є помилками вченого, які відкриті для подальшого обговорення науковою спільнотою. Окреслення іншої стратегії руху в бік нового реалізму стосувалося сподівань знайти в ньому майстерне перевершення усіх інших авторів, та К. Берк уникає при цьому кроків у бік натуралістичного зображення екстремальних станів життя людини. Більш точний пропис координат руху в бік нової стратегії реалістичного письма постає у К. Берка виконанням цією стратегією обов'язкових умов, які вже закріплено успіхом «Madame Bovary» (Burke 1941, 300). Наслідування успіху «Madame Bovary» вимагає від нових авторів дотримуватися правила двох кроків. Перший крок реалізує свідоме обрання для відтворення у творі патерну досвіду, який складено з повторюваних подій, які постійно живлять досвід людей, бо вони є частиною їхнього життя в усіх соціальних структурах обраного суспільства. Другий крок стає реальним тільки за умови присутності в обраних репрезентативних подіях виявів схильності до майже постійного перебування у змінених станах – mutandis mutatis.

Саме цей аналітичний опис символічної стратегії письма під «Madame Bovary» з ознаками «реалізму» та його підхоплення розвитком у літературі К. Ґірц перетворив на елемент концептуальної реакції, яка була необхідною після встановлення відсутності принципової різниці між «насиченим описом» події як фікції (*fictio*) – творчого акту перетворення етнографом опису події на опис дій її учасників. З тотожності опису події опису дій її учасників випливало, що створений описом поділ події, яка відбулася у Марокко 1912 р., на дії її учасників – це творчий акт, тотожний створеному опису подій у Франції XIX ст., які представлено історією мадам Боварі (Ґірц 2001, 24; Geertz 1973, 15–6). Але ця концептуальна реакція К. Ґірца має продовження в тезі про безпідставність переведення встановленої тотожності форматів дієвої репрезентації подій в ототожнення антропологічного та літературного опису подій. Дієвці з антропологічних описів культур, на відміну від уявних

персонажів з уявних ситуацій літературних творів, продовжують бути реальними носіями реальних подій. Самі ж антропологи в поновних описах намагаються лише поглиблювати в інтерпретаціях другого і третього порядку розуміння символічного значення дій реальних носіїв реально існуючої культури як носіїв інтерпретацій першого порядку (Гірц 2001, 24; Geertz 1973, 16).

Під час інтелектуального перебування в антропології без польового дослідження К. Ґірц приєднався до формулювання основ аналізу символізму С. Ланґер, які було викладено в праці «Філософія в новому ключі: дослідження символізму розуму, ритуалу та мистецтва» (Langer 1954), виокремивши фрагмент, який особливо його захопив (Гірц 2001, 244; Geertz 1973, 203; Langer 1954, 60–6). Важливим підсумком цього фрагмента є переказ тези Л. Вітґенштайна про здатність людини робити себе картиною фактів в основі різних форм символічної діяльності (Langer 1954, 66). Зміна орієнтації К. Ґірца на «пізнього» Вітґенштайна не завадила йому розпочати свій есей про насичений опис (Гірц 2001, 9; Geertz 1973, 3) цитатою із вказаної праці С. Ланґер (Langer 1954, 18). Це була своєрідна картина розвитку науки як певного повторення руху від захоплення наукових спільнот великими ідеями, рівнів її опанування в теоретичних та експериментальних узагальненнях до закономірного вичерпання її продуктивності і закономірної втрати її привабливості. І саме в жанрі непомітної відповіді С. Ланґер К. Ґірц як антрополог, який інтелектуально живе тільки в узагальненнях польових досліджень, вибудовує розлогий опис методологічної ідентифікації усіх виявлених на цей час особливостей розвитку антропології навколо ідеї «насиченого опису» (Гірц 2001, 34–40; Geertz 1973, 24–8). Дуже своєрідним виміром багатьох методологічних особливостей «насиченого» опису стає фіксація перспективи сприйняття їх широкою науковою спільнотою як доволі «дивних». Зокрема, доволі дивною видається пропозиція сприймати за теоретичні узагальнення короткі відступи (Гірц 2001, 34; Geertz 1973, 24), жорстка тотожність інтерпретації та теоретичного узагальнення, де вихід за межі інтерпретації веде або до теоретичних банальностей, або до втрати інтересу до продовження дослідження (Гірц 2001, 34; Geertz 1973, 25). Але одним із важливих результатів, якого досяг К. Ґірц розлогим описом особливостей розвитку теоретичних узагальнень у форматі «насиченого опису» (Гірц 2001, 34–9; Geertz 1973, 24–8), можна вважати наявність у них начерків напрацьованих реакцій від зваблення *grande idée*.

Висновки. Проведений аналіз праці К. Ґірца над виразністю концепції «насиченого опису» шляхом подання останнього як життя ним дає змогу стверджувати, що цей крок був продовженням бачення Л. Вітґенштайна позначення включення в чужу культуру поверненням людині відчуття вільної ходи та ґрунту під ногами. Як показав аналіз звернення К. Ґірца до праці Р. Уеллека та О. Уоррена (Wellek and Warren 1949), його увагу захопили два образи хибного життя критика в історії літератури. Один із них було створено в уяві сучасного критика, який не бачив себе в заняттях історією літератури, бо вважав це відтворенням роботи антиквара. Тому за певну антитезу такому поданню правомірності виключення легковажним критиком свого перебування в читанні давніх текстів можна вважати образне уподібнення К. Ґірцем перебування антрополога в аналітиках насиченого опису аналітичним процедурам, які відбуваються під час читання манускрипту (Гірц 2001, 17; Geertz 1973, 10). Так само створений Р. Уеллеком та О. Уорреном образ пропозиції уявного студента бачити дієву уяву представників «індивідуального символізму» сучасної доби як дію криптографа, який відкидає чужі стилі символізації (Wellek and Warren 1949, 194), можна вважати складником несприйняття К. Ґірцем інтерпретації культур у насиченому описі як шляху до знайдення кодів культур (Гірц 2001, 17; Geertz 1973, 9).

Виділення К. Берком феномену «Боварі» як стратегії нового успішного реалізму через прив'язку зображення уявної події до зображення її у вкрай змінних діях її учасників (Burke 1941, 300) К. Ґірц використав не заради виділення у ній прихованих логічних помилок у традиції С. Хаймана (Hyman 1955, 333), а заради виділення різниці насиченого опису як серії послідовних інтерпретацій реальних подій давніх культур, структурованих реальними діями її учасників, від символічної стратегії зображення подій, структурованих діями людей, у зображенні яких чужа уявна культура залишається описом реальності, структурованої діями уявних осіб (Гірц 2001, 24; Geertz 1973, 16). І нарешті, звернення К. Ґірца до короткого схематичного опису розвитку наук через адаптацію т. зв. *grande idée* до специфічних проблем окремих наук С. Ланґер (Langer 1955, 18) спровокувало створення К. Ґірцем опису методологічних особливостей «насиченого опису» (Гірц 2001, 34–40; Geertz 1973, 24–8), у яких немає захоплення ідеями такого штибу.

Список використаної літератури

Вітгенштайн, Людвіг. 1995. «Філософські дослідження». У *Tractatus logico-philosophicus. Філософські дослідження*, 87–310. Пер. з нім. Є. Поповича. Київ: Основи. https://chtyvo.org.ua/authors/Wittgenstein_Ludwig/Filosofski_doslidzhennia/

Ґірц, Кліфорд. 2001. *Інтерпретація культур. Вибрані есе.* Пер. з англ. Н. Комарової. Київ: Дух і Літера. https://chtyvo.org.ua/authors/Clifford_Geertz/Interpretatsiia_kultur/

Bell, Richard H. 1984. "Wittgenstein's Anthropology Self-understanding and Understanding Other Cultures." *Philosophical Investigations* 7 (4): 295–312. https://doi.org/10.1111/ j.1467-9205.1984.tb00052.x.

Biletzki, Anat. 2003. *(Over)Interpreting Wittgenstein*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Burke, Kenneth. 1941. *Philosophy of Literary Form: Studies in Symbolic Action*. Louisiana: State University Press. https://archive.org/details/philosophyoflite00inburk/page/n15/mode/2uphttps://archive.org/details/philosophyoflite00inburk/page/n15/mode/2up.

Geertz, Clifford. 1973. *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Books, Inc. https://is.muni.cz/el/1423/jaro2018/SOC757/um/clifford-geertz-the-interpretation-of-cultures.pdf.

———. 2000. *Available Light: Anthropological Reflection on Philosophical Topics*. Princeton: Princeton University Press. https://oiipdf.com/available-light-anthropological-reflections-on-philosophical-topics.

Hyman, Stanley E. 1955. *The Armed Vision: A Study in the Methods of Modern Literary Criticism*. A Vintage Book. New York: Random House, Inc. https://archive.org/details/armedvisionstudy00inhyma.

Langer, Susanne K. 1954. *Philosophy in a New Key. A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art*. A Mentor Book. The New American Library. https://monoskop.org/images/6/6c/Langer_Susanne_K_Philosophy_in_a_New_Key.pdf.

Rorty, Richard. 1970. "Wittgenstein, Privileged Access, and Incommunicability." *American Philosophical Quarterly* 7 (3): 92–205. https://www.jstor.org/stable/20009349.

Shankman, Paul. 1984. "The Thick and the Thin: On the Interpretive Theoretical Program of Clifford Geertz [and Comments and Reply]." *Current Anthropology* 25 (4): 261–80. https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/203135.

Springs, Jason A. 2008. "What Cultural Theorists of Religion Have to Learn from Wittgenstein; Or, How to Read Geertz as a Practice Theorist." *Journal of the American Academy of Religion* 76 (4): 934–69. https://philarchive.org/rec/SPRWCT.

Wellek, René, and Austin Warren. 1949. *Theory of Literature*. New York: Harcourt, Brace and Company. https://archive.org>theoryofliteratu00inwell.

Wittgenstein, Ludwig. 1986. *Philosophical Investigation.* Translated by G. E. M. Anscombe. 3rd ed. Basil Blackwell Ltd. https://static1.squarespace.com/static/54889e73e4b0a2c1f9891289/t/564b61a4e4b04eca59c4d232/1447780772744/Ludwig.Wittgenstein.-.Philosophical.Investigations.pdf.

References

Bell, Richard H. 1984. "Wittgenstein's Anthropology Self-understanding and Understanding Other Cultures." *Philosophical Investigations* 7 (4): 295–312. https://doi.org/10.1111/ j.1467-9205.1984.tb00052.x.

Biletzki, Anat. 2003. *(Over)Interpreting Wittgenstein*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

Burke, Kenneth. 1941. *Philosophy of Literary Form: Studies in Symbolic Action*. Louisiana: State University Press. https://archive.org/details/philosophyoflite00inburk/page/n15/mode/2uphttps://archive.org/details/philosophyoflite00inburk/page/n15/mode/2up.

Geertz, Clifford. 1973. *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York: Basic Books, Inc. https://is.muni.cz/el/1423/jaro2018/SOC757/um/clifford-geertz-the-interpretation-of-cultures.pdf.

———. 2000. *Available Light: Anthropological Reflection on Philosophical Topics*. Princeton: Princeton University Press. https://oiipdf.com/available-light-anthropological-reflections-on-philosophical-topics.

———. 2001. *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. Translated by Natalia Komarova. Kyiv: Dukh i Litera. https://chtyvo.org.ua/authors/Clifford_Geertz/Interpretatsiia_kultur/ [in Ukrainian].

Hyman, Stanley E. 1955. *The Armed Vision: A Study in the Methods of Modern Literary Criticism*. A Vintage Book. New York: Random House, Inc. https://archive.org/details/armedvisionstudy00inhyma.

Langer, Susanne K. 1954. *Philosophy in a New Key. A Study in the Symbolism of Reason, Rite, and Art*. A Mentor Book. The New American Library. https://monoskop.org/images/6/6c/Langer_Susanne_K_Philosophy_in_a_New_Key.pdf.

Rorty, Richard. 1970. "Wittgenstein, Privileged Access, and Incommunicability." *American Philosophical Quarterly* 7 (3): 92–205. https://www.jstor.org/stable/20009349.

Shankman, Paul. 1984. "The Thick and the Thin: On the Interpretive Theoretical Program of Clifford Geertz [and Comments and Reply]." *Current Anthropology* 25 (4): 261–80. https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/203135.

Springs, Jason A. 2008. "What Cultural Theorists of Religion Have to Learn from Wittgenstein; Or, How to Read Geertz as a Practice Theorist." *Journal of the American Academy of Religion* 76 (4): 934–69. https://philarchive.org/rec/SPRWCT.

Wellek, René, and Austin Warren. 1949. *Theory of Literature*. New York: Harcourt, Brace and Company. https://archive.org>theoryofliteratu00inwell.

Wittgenstein, Ludwig. 1986. *Philosophical Investigation.* Translated by G. E. M. Anscombe. 3rd ed. Basil Blackwell Ltd. https://static1.squarespace.com/static/54889e73e4b0a2c1f9891289/t/564b61a4e4b04eca59c4d232/1447780772744/Ludwig.Wittgenstein.-.Philosophical.Investigations.pdf.

———. 1995. "Philosophical Investigation." In *Tractatus Logico – Philosophicus. Philosophical Investigation*, 87–310. Translated by Yevhen Popovych. Kyiv: Osnovy. https://chtyvo.org.ua/authors/Wittgenstein_Ludwig/Filosofski_doslidzhennia/ [in Ukrainian].

Yurij Dzhulay

LATE WITTGENSTEIN BY C. GEERTZ: 'THICK DESCRIPTION' AS ANTHROPOLOGICAL CONCEPT AND ANTHROPOLOGIST'S HOME DWELLING

C. Geertz's paying attention to the fact that late Wittgenstein's network of concepts and images was always a guide for perfecting expression of his ideas. This allowed for exploring, in a new way, the sign of understanding an alien culture through returning to a man a feeling of friction under their feet. This mage of

connecting to the everyday life of an alien culture has led C. Geertz to creating images of ethnographer's everyday life in a "thick description" against a background of vivid images of "living a literary criticism" described by R. Wellek and A. Warren.

With the very background of contemporary criticism's expressive motives of excluding the studies in history of literature, which risked turning critics into antiquarians, and an imagined student's cunning suggestion on accepting cryptographer's operations as an equivalent of recognizing alien types of symbolic writing in a poet's imagination, C. Geertz created an image of an ethnographer's daily life in a form of "thick description." This implies a non-mirrored similarity to reading a manuscript and criticizes the attempts to replace the interpretation of cultures to decoding.

C. Geertz's appeal to K. Burke's summing up of an ideal model of the strategy of transforming a literary description of an imaginary event into a description of the imaginary actions of the participants of this event under the name 'Bovary' emphasized the presence of only really existing events and actions in the descriptions of the old time cultures.

However, C. Geertz's appeal to S. Langer's description of the influence of the "grande idée" on the development of sciences provoked the appearance of the most extensive description of the features of the presence of "rich description" in theoretical generalizations, which also contained instructions for protection against the seduction of "rich description" by ideas of this kind.

Keywords: L. Wittgenstein, C. Geertz, K. Burke, S. Hyman, S. Langer, R. Wellek, cryptographer, symbolical strategies, thick description, Bovary, manuscript.

Матеріал надійшов 15.03.2023

Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0)